Minister Kultury
i Dziedzictwa Narodowego

Marta Cienkowska

BM-WP.057.18.2025
Warszawa, 14 sierpnia 2025 r.

Pani
Małgorzata Kidawa-Błońska
Marszałek Senatu
Rzeczypospolitej Polskiej

Szanowna Pani Marszałek,

odpowiadając na oświadczenie złożone przez senatora Kazimierza Kleinę 10 lipca 2025 roku dotyczące osób uprawiających nurkowanie wrakowe, uprzejmie proszę o przyjęcie poniższych wyjaśnień.

Wraki, czyli statki, samoloty lub inne środki transportu, które zatonęły lub osiadły na mieliźnie, stanowią część podwodnego dziedzictwa kulturowego. Większość z nich spełnia również definicję zabytku z ustawy z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2024 r., poz. 1292 i 1907, dalej: u.o.z.o.z.) i jako taka jest chroniona przez regulacje powyższego aktu. Zgodnie z art. 3 pkt 1 u.o.z.o.z. zabytek to nieruchomość lub rzecz ruchoma, jej części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Jednocześnie obiekty te chronione są przez zapisy Konwencji UNESCO o ochronie podwodnego dziedzictwa kulturowego, przyjętej w Paryżu w 2001 r., ratyfikowanej przez Rzeczpospolitą Polską 17 sierpnia 2021 r. Konwencja ta została przyjęta przez społeczność międzynarodową w reakcji na pojawienie się coraz większych zagrożeń dla podwodnego dziedzictwa kulturowego w postaci nielegalnego nurkowania i przeszukiwania wraków, przemysłowego rybołówstwa, wydobycia ropy naftowej i gazu, instalacji rurociągów czy pogłębiania akwenów wodnych.

Podstawowym celem Konwencji UNESCO z 2001 r. jest ochrona tego dziedzictwa w miejscu jego występowania (*in situ*), odpowiednie zadbanie o ewentualnie wydobyte obiekty oraz zapewnienie szczątkom ludzkim spoczywającym w wodach morskich właściwego szacunku. Jednocześnie, regulacje konwencji zabraniają komercyjnego wykorzystywania podwodnego dziedzictwa kulturowego, w tym handlu jego elementami.

Zgodnie z definicją zawartą w powyższej Konwencji, podwodne dziedzictwo kulturowe to wszelkie ślady egzystencji ludzkiej mające charakter kulturowy, historyczny lub archeologiczny, które pozostawały całkowicie lub częściowo pod wodą, okresowo lub stale, przez co najmniej 100 lat wraz z ich kontekstem archeologicznym i przyrodniczym, w tym: stanowiska, budowle, obiekty, artefakty i szczątki ludzkie, statki, samoloty i inne pojazdy lub ich części, ładunek lub inna zawartość, a także obiekty o charakterze prehistorycznym.

Podkreśla się, że dna mórz i oceanów są największym muzeum na świecie, które zawiera w sobie bezcenne informacje dotyczące historii ludzkości. Dlatego też niezbędna jest współpraca wszystkich państw w celu jego ochrony oraz zapewnienia, żeby jego elementy przetrwały jak najdłużej w nienaruszonym stanie.

Informacja dotycząca zasad przetwarzania danych osobowych przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz praw osób, których dane są przetwarzane została zamieszczona na stronie http://bip.mkidn.gov.pl w zakładce ochrona danych osobowych.

+48 22 42 10 100
esp@kultura.gov.pl
www.gov.pl/kultura

Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego
ul. Krakowskie Przedmieście 15
00-071 Warszawa

Państwa, które przystąpiły do ww. Konwencji zobowiązane są do realizacji, na ich własnych terytoriach oraz poza nimi, zawartych w niej postanowień, umożliwiających lub wspomagających ochronę dziedzictwa podwodnego. Należą do nich m.in.: ochrona podwodnego dziedzictwa kulturowego *in situ*, prowadzenie prac podwodnych zgodnie z międzynarodowymi standardami, szeroki obowiązek informacyjny, podnoszenie świadomości o wartości podwodnego dziedzictwa kulturowego, organizacja szkoleń czy obowiązek wprowadzenia zakazu obrotu obiektami podwodnego dziedzictwa.

Z tych właśnie względów, a także mając na uwadze przepisy polskiej ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz ustawy z 21 marca 1991 r. o obszarach morskich Rzeczypospolitej Polskiej i administracji morskiej (Dz. U. z 2024, poz. 1125), możliwość nurkowania na danym wraku musi zawsze zostać dokładnie przeanalizowana przez odpowiednie służby konserwatorskie i administrację morską pod kątem ewentualnego wpływu na substancję zabytkową obiektu. W wielu przypadkach oznacza to konieczność przeprowadzenia postępowania administracyjnego, zakończonego wydaniem odpowiedniego pozwolenia. Analogiczne procedury stosowane są w przypadku chęci poszukiwania zabytków lub prowadzenia działań przy zabytkach znajdujących się na lądzie.

Ad. 1. Organami właściwymi w sprawach ustalania i publikowania listy wraków udostępnionych do nurkowania są Urzędy Morskie. Obecnie funkcjonują UM w Gdyni i Szczecinie, do 2020 r. istniał również UM w Słupsku, którego kompetencje zostały następnie rozdzielone między dwa pozostałe urzędy. Według list opublikowanych zarządzeniami dyrektorów powyższych urzędów, do nurkowania w polskich obszarach morskich udostępnionych jest 151 wraków – 46 według listy opublikowanej w 2023 r. przez dyrektora UM w Gdyni, 79 wg listy wraków opublikowanej w 2017 r. przez dyrektora UM w Słupsku oraz 26 wraków zgodnie z listą udostępnioną w 2001 r. przez dyrektora UM w Szczecinie.

Zakazem nurkowania objętych jest natomiast, zgodnie z odpowiednimi zarządzeniami dyrektorów urzędów morskich, 16 wraków, z których 4 to masowe mogiły wojenne (wraki statków *SS Steuben, MS Goya, MS Wilhelm Gustloff, SS Karlsruhe*).

Ad. 2. Zgodnie z przyjętymi przez urzędy morskie regulacjami, nurkowanie może odbywać się wyłącznie na wrakach udostępnionych do nurkowania zarządzeniem dyrektora właściwego urzędu morskiego. W razie chęci nurkowania na wraku, który nie znajduje się na takiej liście, urząd morski musi przeprowadzić dokładną weryfikację wraku i uruchomić odpowiednią procedurę uzgodnieniową.

Udostępnianie wraków do nurkowania odbywa się na wniosek urzędu morskiego, po uzgodnieniu z Biurem Hydrograficznym Marynarki Wojennej, Strażą Graniczną i wojewódzkim konserwatorem zabytków (WKZ) właściwym dla siedziby urzędu morskiego (pomorskim lub zachodniopomorskim). Mając na względzie ochronę podwodnego dziedzictwa kulturowego, WKZ uzgadnia wniosek urzędu o udostępnienie do nurkowania obiektów w przypadku, gdy:

- wrak nie stanowi zabytku w myśl ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2024 r. poz. 1292 i 1907);
- turystyka nurkowa nie będzie miała negatywnego wpływu na stan zachowania obiektu zabytkowego - analiza na podstawie dostępnej dokumentacji, danych archiwalnych i źródeł historycznych.

Udostępnienie wraku do nurkowania nie zostanie uzgodnione, jeśli wrak podlega szczególnej ochronie na podstawie przepisów ustawy z dnia 28 marca 1933 r. o grobach i cmentarzach wojennych (Dz. U. z 2018 r. poz. 2337) lub ustawy o ochronie zabytków i opiece nad

zabytkami.

W przypadku braku danych na temat wraku, WKZ powinien zlecić przeprowadzenie oględzin obiektu Narodowemu Muzeum Morskiemu w Gdańsku (NMM). Muzeum realizuje, na podstawie powierzenia Ministra Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu z 11 czerwca 2021 r., zadania współpracy z organami administracji publicznej w sprawach ochrony zabytków, prowadzi bieżącą inwentaryzację i bazę danych obiektów podwodnego dziedzictwa kulturowego w polskich obszarach morskich oraz świadczy pomoc wojewódzkim konserwatorom zabytków w zakresie oględzin obiektów podwodnych.

Ad. 3. Procedurę taką przyjęły i stosują Urzędy Morskie. Jest to związane z koniecznością zapewnienia bezpieczeństwa nurków oraz obiektów zabytkowych podczas nurkowania. Większa liczba osób przebywających w tym samym czasie w niewielkiej przestrzeni jednego wraku mogłaby stwarzać duże ryzyko w tym zakresie.

Ad. 4. Weryfikacja zgłoszeń wypłynięcia na nurkowanie i posiadania odpowiednich zgód administracyjnych na takie działanie, jak również fizyczna ochrona wraków na morzu, należy do kompetencji urzędów morskich, które dysponują odpowiednio wyposażonymi statkami i samolotami. W przypadku podejrzenia, że wrak był nielegalnie odwiedzany lub został ograbiony, urząd morski powinien zgłosić takie podejrzenie do WKZ, a ten zlecić oględziny stanowiska NMM.

NMM opracowuje program warsztatów, mających na celu zaznajomienie osób nurkujących z obowiązującymi procedurami uzyskiwania pozwoleń, zgłaszania nowych odkryć, nurkowania na stanowiskach archeologicznych oraz społecznej opieki nad zabytkami. Ankietę w tym zakresie rozesłano do wszystkich klubów nurkowych w Polsce. Podjęto także współpracę z organizacjami pozarządowymi zainteresowanymi opieką nad zabytkami.

W ramach Krajowego Programu Ochrony Zabytków na lata 2023-2026, NMM zaplanowało warsztaty dla służb mundurowych (Policji, Straży Granicznej, służb celno-skarbowych i pracowników administracji morskiej), upoważnionych do prowadzenia kontroli na jednostkach pływających i w portach. Warsztaty te mają na celu poszerzenie wiedzy w zakresie rozpoznawania zabytków ruchomych wydobytych nielegalnie ze stanowisk podwodnych, standardów dotyczących zabezpieczania i przechowywania odzyskanych zabytków, poprawę efektywności procesu przekazywania informacji o potencjalnym niszczeniu i grabieży stanowisk podwodnych oraz podniesienie skuteczności podejmowania decyzji przez właściwe organy administracji państwowej.

Odnosząc się do ochrony wraków będących mogiłami wojennymi: *SS Steuben, MS Goya, MS Wilhelm Gustloff, SS Karlsruhe* należy zauważyć, że taka szczególna ochrona jest sprawowana, gdy we wnętrzu lub w okolicach wraku zostają stwierdzone szczątki ludzkie, które spełniają przesłanki określone w art.1 ust.1. ustawy z dnia 28 marca 1933 r. o grobach i cmentarzach wojennych (Dz. U. z 2018 r. poz. 2337). Groby wojenne, bez względu na narodowość i wyznanie osób w nich pochowanych, oraz formacje, do których osoby te należały, mają być pielęgnowane i otaczane należnym tym miejscom szacunkiem i powagą. W sprawach związanych ze spoczynkiem poległych żołnierzy wojsk obcych i ofiar niebędących pochodzenia polskiego, Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego działa zgodnie z umowami bilateralnymi na podstawie przyznanych kompetencji w sprawie wykonywania umów międzynarodowych określonych w ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 2022 r. poz. 385). Wszelkie działania, które naruszają miejsce spoczynku prowadzą do odpowiedzialności karnej zgodnie z art. 262 Kodeksu karnego, art. 124 § 1 Kodeksu wykroczeń. Warto w tym miejscu wskazać, że przedmiotem ochrony ww. przepisów

jest kult zmarłych i szacunek do szczątków ludzkich czyli odpowiedzialność karna odnosi się do wszystkich kategorii miejsc pochówku, również cywilnych.

Wspomniane cztery wraki-mogiły wojenne położone są w strefie przyległej i wyłącznej strefie ekonomicznej RP, gdzie Polska ma ograniczoną jurysdykcję. W 2026 r. problem grabieży wraków położonych w wyłącznych strefach ekonomicznych krajów bałtyckich (w tym również wraków *SS Steuben, MS Goya, MS Wilhelm Gustloff, SS Karlsruhe)* będzie tematem spotkań ekspertów z zakresu archeologii podwodnej, współpracujących w ramach grupy roboczej ds. podwodnego dziedzictwa kulturowego przy Komitecie Dziedzictwa Regionu Bałtyckiego. Planowane jest wypracowanie standardów ochrony obiektów podwodnego dziedzictwa, położonych w wyłącznej strefie ekonomicznej oraz współpracy międzynarodowej poszczególnych instytucji w celu zapobiegania plądrowania i grabieży przedmiotów z obiektów podwodnego dziedzictwa kulturowego.

Ad. 5. Monitoring stanu zachowania wspomnianych czterech wraków-mogił wojennych jest utrudniony. Głębokość ich zalegania (45-88 m), warunki panujące pod wodą oraz rozmiary obiektów (SS *Karlsruhe* dł. 66 m, MS *Goya* dł. 146 m, SS *Steuben* dł. 168 m, MS *Wilhelm Gustloff* dł. 208 m), ograniczają czas nurkowania i zakres oglądanego obszaru, a tym samym zmniejszają ilość możliwej do wykonania przez nurka dokumentacji samego obiektu i dna wokół wraków, na którym znajdują się rzeczy osobiste oraz wyposażenie okrętów.

Narodowe Muzeum Morskie w Gdańsku współpracuje z Urzędami Morskimi w Gdyni i Szczecinie w celu opracowania programu kompleksowego monitoringu wraków statków *Steuben, Wilhelm Gustloff, Goya i Karlsruhe*. Monitoring będzie uwzględniał zarówno dokumentację obiektu, jak i badania środowiska naturalnego (w tym sedymentów dennych, zanieczyszczeń ropopochodnych itp.) na potrzeby różnych instytucji. Prowadzony będzie we współpracy organów zajmujących się ochroną środowiska, dziedzictwa kulturowego, instytucji naukowych i administracji morskiej. W 2025 r. przeprowadzony będzie monitoring wraków *Wilhelm Gustloff i Steuben*.

Z poważaniem

z up. MINISTRA KULTURY
I DZIEDZICTWA NARODOWEGO

SEKRETARZ STANU

Maciej Wróbel